

Mária Dupkalová

Katedra pedagogiky FHPV PU v Prešove
E-mail: dupkalova@unipo.sk

Aplikácia vybraných salzburských princípov do
doktorandského študijného programu pedagogika /
*Application of Selected Salzburg Principles into
the Doctoral Program of Pedagogy*

Abstract

There were received Salzburg principles aimed to creating the doctoral programs in 2005. From a theoretical perspective, the article focuses on selected Salzburg principles and their implementation in conditions of Faculty of Humanities and Natural Sciences at University of Presov. There are presented the partial results of a quantitative content analysis of text documents in the presented article (individual characteristics of the curricula of the doctoral program in the field of study – pedagogy at selected universities in Slovakia and the Czech Republic).

Key words: Salzburg principles, doctoral education, quantitative analysis

ÚVOD

Za hlavný cieľ bolonského procesu možno vo všeobecnosti považovať vybudovanie Európskeho vysokoškolského priestoru. Dňa 18.9.1998 sa stretli rektori najvýznamnejších svetových univerzít v Sorbone, kde prijali dokument *Magna Charta Universitatum*. Keď sa o 10 rokov neskôr stretli ministri školstva Francúzska, Nemecka, Talianska a Spojeného Kráľovstva pri príležitosti osláv 700. výročia od založenia univerzity v Sorbone, uzavreli dohodu o transformácii vysokého školstva. Ich hlavným východiskom bol vyššie uvedený dokument, ako aj Deklarácia o harmonizácii výstavby Európskeho systému vysokého školstva z 25. 5. 1998, ktorá je označovaná ako *Sorbonská deklarácia*. Na ňu nadviazala *Bolonská deklarácia* z 19. 6. 1999, ktorú podpísalo 29 krajín vrátane Slovenskej i Českej republiky. Výsledkom tohto procesu je – okrem iného – zjednotenie systému vysokoškolského vzdelávania a jeho rozdelenie do troch stupňov: bakalársky, magisterský a *doktorandský*¹.

1 Berlínske komuniké v roku 2003 uvádza ako prvé návrh na doplnenie tretieho stupňa vysokoškolského vzdelávania (doktorandský stupeň) a až Bergenské komuniké z roku 2005 prijíma návrh kvalifikácie založenej na troch stupňoch vysokoškolského vzdelávania (Jašurek, Šťastná, 2011).

KVANTITATÍVNA ANALÝZA ŠTUDIJNÉHO PLÁNU DOKTORANDSKÉHO ŠTUDIJNÉHO PROGRAMU PEDAGOGIKA

V kontexte bolonského procesu boli v roku 2005 prijaté tzv. Salzburské princípy, ktoré: „zohrali rozhodujúcu rolu v následných reformách doktorandského vzdelávania“ (Lesáková, 2013, s. 14). V roku 2010 boli tieto princípy doplnené, spresnené a po inovácii dostali označenie ako Salzburg II. Majú podobu odporúčaní, ktoré možno rozdeliť do 3 skupín:

1. *Výskum ako základ doktorandského vzdelávania* – „V súlade s prvým salzburským princípom je cieľom doktorandského vzdelávania rozvoj intelektu, stimulovanie kritického myslenia, kreativity a intelektuálnej nezávislosti prostredníctvom originálneho výskumného projektu“ (Lesáková, 2013, s. 17).
2. *Požiadavky na efektívne doktorandské programy*² – kritické množstvo a rozmanitosť (diverzita) výskumu, transparentné prijímacie konanie, efektívna spolupráca medzi školiteľom a doktorandom, originálny a akceptovateľný výskum v rámci vedeckej komunity, kariérny rozvoj doktorandov, sústavné zvyšovanie kvality, internacionalizácia doktorandského vzdelávania a pod.
3. *Kritické oblasti doktorandského vzdelávania* – nedostatočné finančné prostriedky.

Salzburské princípy, ktoré majú podobu odporúčaní pre doktorandské štúdium, tvoria nasledovné okruhy:

1. Kľúčovou zložkou doktorandského vzdelávania je rozvoj poznania prostredníctvom originálneho výskumu.
2. Začlenenie doktorandského vzdelávania do inštitucionálnych stratégií a politik.
3. Význam rozmanitosti.
4. Doktorandi sú výskumní pracovníci v začiatkovej fáze svojej kariéry.
5. Kľúčová rola školiteľov.
6. Dosiahnutie kritického množstva.
7. Trvanie doktorandských programov.
8. Podpora inovatívnych štruktúr.
9. Rozvoj mobility.
10. Zabezpečenie primeraného financovania (bližšie pozri Lesáková, 2013).

Na základe vyššie uvedeného možno vyvodiť záver, že problematika doktorandského vzdelávania má v súčasnej vysokoškolskej edukácii svoje nezastupiteľné miesto, a že si zasluhuje zvýšenú vedecko-výskumnú pozornosť.

Prvý salzburský princíp hovorí o tom, že kľúčovou zložkou vzdelávania je rozvoj poznania prostredníctvom originálneho výskumu. Študent doktorandského štúdia v študijnom programe pedagogika je povinný absolvovať počas 3 rokov

² Lesáková (2013) prekvapujúco konštatuje, že kreditový systém v treťom stupni vysokoškolského vzdelávania v salzburských princípoch nepredstavuje nutnú podmienku úspešného doktorandského vzdelávania.

v dennej forme štúdia (v Českej republike sa študijný program pedagogika študuje na niektorých univerzitách 4 roky v dennej forme) študijnú i vedeckú časť³. Vyústením tohto štúdia je obhajoba dizertačnej práce, ktorá implikuje originálne a akceptovateľné výsledky jeho výskumu.

METODOLÓGIA VÝSKUMU

Absolvovanie tohto stupňa štúdia predpokladá – ako sme vyššie uviedli – zvládnutie dvoch hlavných častí doktorandského vzdelávania: študijnej časti a vedeckej časti. Ústredným *cieľom* nášho výskumu bolo zistiť, na ktorú časť doktorandského stupňa vysokoškolského vzdelávania v študijnom programe pedagogika sú kladené väčšie požiadavky. Pozornosť bola v tomto kontexte sústredná na nasledovné čiastkové ciele:

- Analyzovať povinné, povinne voliteľné a voliteľné jednotky študijnej časti a ich kreditovú záťaž.
- Analyzovať povinné, povinne voliteľné a voliteľné jednotky vedeckej časti a ich kreditovú záťaž.
- Analyzovať rozdiely v povinných, povinne voliteľných a voliteľných jednotkách študijnej a vedeckej časti.

Pre potreby výskumu sme sformulovali nasledovnú *výskumnú otázku*:

- Na ktorú časť doktorandského stupňa vysokoškolského štúdia v študijnom programe pedagogika sú z hľadiska povinnej kreditovej záťaže kladené väčšie požiadavky? Výskumnú otázku sme v tomto kontexte operacionalizovali do podoby nasledovnej *hypotézy*:

H: Na vedeckú časť doktorandského študijného programu pedagogika sú kladené väčšie požiadavky než na študijnú časť⁴.

Základný súbor tvorili študijné plány doktorandského študijného programu pedagogika v SR a ČR. V Slovenskej republike je možné študovať v doktorandskom študijnom programe pedagogika (bez špecializácií a v materinskom jazyku) na týchto pracoviskách:

- Fakulta humanitných a prírodných vied Prešovská univerzita v Prešove
- Pedagogická fakulta Univerzita Mateja Bela v Banskej Bystrici
- Pedagogická fakulta Univerzita Konštantína Filozofa v Nitre
- Pedagogická fakulta Trnavská univerzita
- Filozofická fakulta Univerzita Komenského v Bratislave

V Českej republike je možné študovať v doktorandskom študijnom programe pedagogika (bez špecializácií a v materinskom jazyku) na týchto pracoviskách:

- Pedagogická fakulta Univerzita Palackého v Olomouci

3 V niektorých študijných plánoch je kreditovaná i pedagogická činnosť, ale patrí len medzi výberové položky, nie medzi povinné.

4 Podľa Lesákovej (2013) ťažisko doktorandského vzdelávania spočíva v realizácii výskumu, a práve týmto sa tento stupeň vzdelávania zásadne odlišuje od bakalárskeho a magisterského stupňa.

- Pedagogická fakulta Univerzita Karlova v Prahe
- Filozofická fakulta Univerzita Karlova v Prahe
- Pedagogická fakulta Masarykova univerzita v Brne
- Filozofická fakulta Masarykova univerzita v Brne⁵

Výberový súbor bol vytvorený dostupným výberom študijných plánov na vybraných pracoviskách v SR a ČR. Vzhľadom na rozsah predloženej štúdie, naša pozornosť bude zameraná len na deskriptívno-komparačnú analýzu dvoch vybraných študijných plánov doktorandského študijného programu pedagogika (FHPV PU v Prešove, SR a PdF UP Olomouc, ČR) v trvaní 3 rokov. *Hlavný cieľ* tejto štúdie teda nespočíva v generalizovaní záverov, ale v prezentovaní analýzy vybraných študijných plánov doktorandského študijného programu pedagogika a ich následnej komparácii. Ako výskumná *metóda* bola použitá kvantitatívna obsahová analýza pedagogických dokumentov (študijných plánov doktorandského študijného programu pedagogika). *Kódovacie kategórie* predstavovali jednotlivé predmety študijnej i vedeckej časti s ich kreditovým vyjadrením.

VÝSLEDKY KVANTITATÍVNEJ ANALÝZY ŠTUDIJNÉHO PLÁNU DOKTORANDSKÉHO ŠTUDIJNÉHO PROGRAMU PEDAGOGIKA FHPV PU

Fakulta humanitných a prírodných vied PU v Prešove (ďalej len FHPV PU) má právo uskutočňovať doktorandský študijný program pedagogika (v dennej i externej forme) v dobe trvania 3 roky (v externej forme 5 rokov). Počas tohto štúdia je študent povinný absolvovať študijnú i vedeckú časť. Netreba strácať zo zreteľa skutočnosť, že získaním kvalifikácie PhD. sa z doktoranda stáva kvalifikovaný vysokoškolský učiteľ.

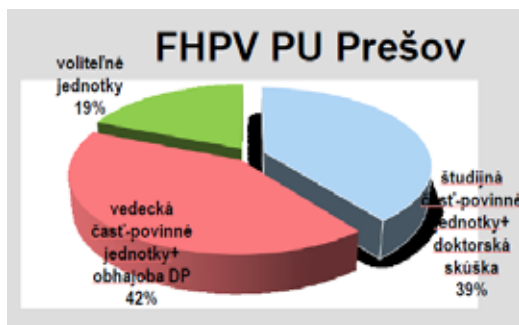
Činnosť vysokoškolského učiteľa sa dá rozdeliť do niekoľkých oblastí, pričom ide hlavne o tieto: „vzdelávaciu činnosť, výchovné pôsobenie, metodicko-didaktickú činnosť a vedecko-výskumnú činnosť“ (Sirotová, 2009, 4). Práve posledná z uvedených predstavuje zásadný rozdiel v činnosti učiteľa základnej či strednej školy a učiteľa vysokej školy. V tomto kontexte i príprava na toto povolanie predpokladá, že zatiaľ čo študent bakalárskeho či magisterského stupňa sa pripravuje prevažne na výchovno-vzdelávaciu a metodicko-didaktickú činnosť, doktorand má vo svojej hlavnej náplni vedecko-výskumnú činnosť. Chceli sme teda zistiť, do akej miery je v podmienkach FHPV PU implementovaný prvý salzburský princíp, podľa ktorého kľúčovou zložkou doktorandského vzdelávania je rozvoj poznania prostredníctvom originálneho výskumu.

Doktorand doktorandského študijného programu pedagogika FHPV PU je povinný získať počas troch rokov svojho štúdia 180 kreditov absolvovaním študijnej i vedeckej časti. V študijnej časti je povinný absolvovať päť disciplín, čomu zodpovedá 53 kreditov. Zároveň si povinne volí ďalšie disciplíny s minimálne 18 kreditmi, čo znamená, že doktorand musí v študijnej časti získať minimálne 71 kreditov. V rámci *vedeckej časti* (na ktorú by mal byť kladený väčší dôraz) je povinný doktorand absolvovať minimálne päť disciplín s počtom kreditov 75. Z uvedeného vyplývajú nasledovné závery:

5 Údaje v akademickom roku 2013/2014.

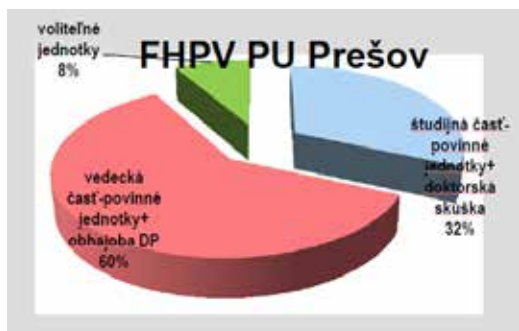
- povinné absolvovanie disciplín je z hľadiska kreditovej záťaže takmer rovnaké, a teda to, čo musí študent povinne absolvovať vo vedecko-výskumnej a publikačnej činnosti predstavuje len o 4 kredity viac než to, čo musí zvládnuť prostredníctvom štúdia a absolvovania skúšok;
- do splnenia kritéria získania 180 kreditov za celé štúdium si môže doktorand vo svojom individuálnom študijnom pláne voľiť ešte 36 kreditov prostredníctvom výberových predmetov v študijnej i vedeckej časti;
- za skutočnosť, ktorá môže mať negatívny dopad na implementáciu prvého salzburského princípu v tomto študijnom pláne považujeme to, že všetkých 36 kreditov si môže študent voľiť v študijnej časti, čím sa kreditová záťaž môže výrazne posilniť v neprospech vedeckej časti. V každom prípade môžeme tento fakt vnímať ako relatívny, nakoľko niektoré jednotky študijnej časti (napr. študijný pobyt a pod.) majú i vedecko-výskumný charakter.

Obr. 1. Štruktúra aktuálneho študijného plánu 3.ročného PhD. štúdia na FHPV PU Prešov

Aj s prihliadnutím na uvedené zistenia bol aktuálny študijný plán doktorandského študijného programu pedagogika – s ohľadom na komplexnú akreditáciu univerzity – modifikovaný do podoby, ktorá garantuje zvýšenie kreditovej záťaže v oblasti vedy a výskumu. Doktorand už nebude môcť (podľa prepracovaného študijného plánu) úspešne ukončiť svoje štúdium, ak nezíska minimálne 108 kreditov vo vedeckej časti (čo tvorí 60 % z celkového počtu kreditov za doktorandské štúdium), z čoho 73 kreditov získa absolvovaním povinných disciplín a zvyšných minimálne 35 kreditov si voľí len z vedeckej časti študijného plánu doktorandského študijného programu.

Obr. 2. Štruktúra inovovaného študijného plánu 3.ročného PhD. štúdia na FHPV PU Prešov

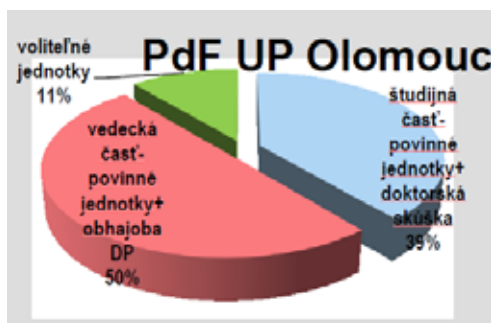
V tomto kontexte vyjadrujeme presvedčenie, že inovovaný študijný plán doktorandského študijného programu pedagogika na FHPV PU pripraví v budúcnosti absolventov, ktorí budú schopní aplikovať výsledky svojej vedecko-výskumnej práce nielen na národnej, ale i medzinárodnej úrovni. Všeobecnou výzvou k zmene študijného plánu doktorandského študijného programu pedagogika na FHPV PU v Prešove bol dokument Salzburg 2. Konkrétnou inšpiráciou ako zmeniť pomer požiadaviek kladených na doktoranda v oblasti vedy a štúdia však boli aj študijne plány doktorandského študijného programu pedagogika na iných pracoviskách v SR a ČR. Vzhľadom na rozsah predloženej štúdie sa v tejto časti zameriame len na analýzu študijného plánu 3-ročného doktorandského študijného programu pedagogika na Pedagogickej fakulte Univerzite Palackého v Olomouci (ďalej len PdF UP).

VÝSLEDKY KVANTITATÍVNEJ ANALÝZY ŠTUDIJNÉHO PLÁNU DOKTORANDSKÉHO ŠTUDIJNÉHO PROGRAMU PEDAGOGIKA PdF UP V OLOMOUCI

Doktorand doktorandského študijného programu pedagogika PdF UP je povinný získať počas troch rokov svojho štúdia 180 kreditov v študijnej i vedeckej časti. V študijnej časti je povinný absolvovať päť disciplín, čomu zodpovedá 35 kreditov. Zároveň si povinne volí ďalšie 3 disciplíny s 15 kreditmi, čo znamená, že doktorand musí v študijnej časti získať minimálne 50 kreditov. Súčasťou je i štátna doktorandská skúška, za ktorú získa 20 kreditov. V rámci vedeckej časti je povinný doktorand získať za vedecko-výskumnú prácu a publikačnú činnosť minimálne 50 kreditov a za obhajobu dizertačnej práce doktorand získa 40 kreditov⁶. Z uvedeného vyplývajú nasledovné zistenia:

- študent doktorandského štúdia po splnení povinných disciplín získa 70 kreditov v študijnej časti a 90 kreditov vo vedeckej časti (vrátane obhajoby dizertačnej práce);
- doktorand môže zvyšných 20 kreditov získať na základe pedagogickej činnosti. Ak ich študent nezíska, musí uskutočniť ďalšiu vedeckú a publikačnú činnosť. Na rozdiel od FHPV PU výber disciplín zo študijnej časti študijného plánu už nie je možný, čo znamená, že doktorand musí získať minimálne 90 kreditov za vedecko-výskumnú činnosť.

Obr. 3. Štruktúra aktuálneho študijného plánu 3.ročného PhD. štúdia na PdF UP Olomouc

6 Jednotlivé jednotky študijného plánu s ich kreditovým vyjadrením sú uvedené v prílohe.

Aj na PdF UP došlo k inovácii a transformácii študijného plánu z 3-ročného na 4-ročný študijný plán. Inovovaný 4-ročný doktorandský študijný program výrazne zvýšil vedecko-výskumné aktivity doktorandov. Študent je povinný získať 240 kreditov za celé štúdium, z toho 56 kreditov za povinné a povinne voliteľné disciplíny a 79 kreditov za vedecko-výskumnú činnosť. Okrem toho získa 20 kreditov za štátnu doktorskú skúšku a 40 kreditov za úspešnú obhajobu dizertačnej práce. V komparácii s 3-ročným štúdiom môže za pedagogickú činnosť získať len 7 kreditov (v 3-ročnej forme až 20), zároveň je povinný získať, úspešne riešiť a obhájiť interný grant univerzity s počtom kreditov 7 a 11 kreditov získa za povinnú medzinárodnú mobilitu. Z uvedeného vyplýva, že študent je povinný získať 137 kreditov za vedecko-výskumnú časť (vrátane obhajoby záverečnej práce)⁷, čo predstavuje 57,1 % z celkového počtu kreditov za doktorandské štúdium. Okrem toho môže získať zvyšných 20 kreditov za pedagogickú činnosť (maximálne 7 kreditov), vedecko-výskumnú alebo grantovú činnosť.

Z uvedeného vyplýva, že v oblasti vedy musí získať povinne 137 kreditov (vrátane obhajoby záverečnej práce) a zo zvyšných 20 si musí zvoliť disciplíny za minimálne 13 kreditov. V konečnom dôsledku je doktorand povinný získať 150 kreditov za vedeckú činnosť (vrátane obhajoby dizertačnej práce), čo tvorí 62,5 % kreditov za celé doktorandské štúdium. V rámci *komparácie* aktuálnych študijných plánov 3-ročného doktorandského študijného programu pedagogika na FHPV PU a PdF UP sme dospeli k týmto záverom:

- zatiaľ čo doktorand na FHPV môže ukončiť štúdium s počtom kreditov 75 za vedeckú časť (čo tvorí 41,6% všetkých kreditov), doktorand študujúci na PdF UP môže ukončiť štúdium s 90 kreditmi za vedeckú časť (50% všetkých kreditov);
- doktorand v dennej forme doktorandského študijného programu môže na PdF UP získať kredity aj za pedagogickú činnosť, zatiaľ čo študent na FHPV môže získať kredity za pedagogickú činnosť len na externej forme;
- doktorand na PdF UP je povinný spracovať dve recenzie aktuálnych pedagogických publikácií, zatiaľ čo doktorand na FHPV PU je získanie kreditov na základe recenzie odborných publikácií len v ponuke výberových disciplín;
- doktorand študujúci na PdF UP je v súčasnosti povinný publikovať päť odborných príspevkov v pedagogických časopisoch alebo zborníkoch, pričom študent na FHPV PU je povinný publikovať dve štúdie (z toho minimálne jednu v zahraničí);
- doktorand študujúci na PdF UP je v povinný tri krát aktívne vystúpiť na vedeckom podujatí (z toho minimálne jeden krát v zahraničí), zatiaľ čo študent na FHPV PU je povinný absolvovať dve aktívne vedecké podujatia (z toho minimálne jedno v zahraničí).

⁷ Obhajoba dizertačnej práce je v študijnom pláne 4-ročného štúdia súčasťou študijných povinností. Pre potreby komparácie sme preradili obhajobu záverečnej práce k vedecko-výskumnej časti. V otázke zaradenia obhajoby dizertačnej práce k plneniu študijných, resp. vedeckých povinností doktoranda, by podľa nášho názoru mala na jednotlivých pracoviskách – v kontexte bolonského procesu – vládnuť zhoda a jednota. Je na zváženie, či obsah splnenia tejto povinnosti nevykazuje črty výraznejšie inklinujúce k oblasti vedy než samotného štúdia.

ZÁVER

Na základe našich zistení konštatujeme, že implementácia prvého salzburského princípu v podmienkach FHPV PU sa v kontexte komplexnej akreditácie prejavila v zvýšení kreditovej záťaže za vedeckú časť doktorandského študijného programu pedagogika zo 41,6 % na 60 % z celkového počtu kreditov. Vyjadrujeme presvedčenie, že táto inovácia sa neprejaví len vo vyšších %, ale i v zvýšení kvality plnenia povinností doktoranda v oblasti vedy.

POUŽITÁ LITERATÚRA

- Černotová, M., Bačová, M. & Švecová, V. (1994). Zvyšovanie pedagogickej kvalifikácie učiteľov vysokých škôl – stav a perspektívy. Prešov: FF UPJŠ.
- Jašurek, M & Šťastná, V. (2011). Implementace vybraných priorit na UK a náměty pro další šetření. Retrieved from:
http://www.cuni.cz/UK-4005-version1-bologna_implementation_vybranych.pdf
- Lesáková, D. (2013). Implementácia salzburských princípov v doktorandskom vzdelávaní. In: Academia: súčasnosť a perspektíva vysokých škôl Bratislava : Ústav informácií a prognóz školstva, roč. 24, č. 3, s. 14-21. ISSN 1335-5864
- Rohlíková, L. & Vejvodová, J. (2012). Vyučovací metody na vysoké škole. Praha: Grada.
- Sirotová, M. (2009). Implementácia vysokoškolskej pedagogiky do systému celoživotného vzdelávania vysokoškolských učiteľov. In P. Doulík & J. Škoda (Eds.), Aktuální otázky vysokoškolské přípravy pedagogických pracovníků. Sborník příspěvků z mezinárodní elektronické konference. Retrieved from:
http://www.pf.ujep.cz/files/_konferenceKPG/kolar/Sirotova.pdf
- Slavík, M. (2012). Vysokoškolská pedagogika. Praha: Grada.